

Förskollärare, barnlitteratur och genus

En kvalitativ studie med fyra förskollärare

av Therese Elfström

Självständigt arbete – Pedagogik GR (C), 15 hp

Huvudområde: Pedagogik

Högskolepoäng: 15 hp

Termin/år: 7/2018

Handledare: Ulla Damber

Examinator: Anneli Hansson

Kurskod: PE099G

Utbildningsprogram: Förskollärare, 210 hp

Abstrakt

I min studie har jag undersökt hur förskollärare använder sig av litteratur ur ett genusperspektiv och vad genus innebär för dem i deras profession. De metoder jag har använt mig av i studien är av observationer, intervjuer och enkätundersökningar. Under observationerna har förskolläraren läst boken om Kenta och Barbisarna, som handlar om pojken Kenta som hellre vill leka med barbisar med flickorna än spelar fotboll och brottas med pojkarna. Jag har observerat hur förskolläraren förmedlar boken till barnen och hur förskolläraren behandlar barnen utifrån deras kön. Syftet med min studie är att undersöka hur förskollärare tänker och arbetar med användandet av barnlitteratur ur ett genusperspektiv. Genom att observera fick jag fram hur förskollärare gör medan intervjuerna visar hur förskolläraren tänker kring genus, främst i barnlitteratur. Det resultat som jag har fått fram i mina studier visar att förskollärarna sällan eller aldrig behandlar flickor och pojkar annorlunda under högläsningen, och att det de talar om i intervjuerna också överensstämmer med hur de arbetar.

Nyckelord: *Barnlitteratur, Förskola, Genus, Könsroller*

Innehållsförteckning

Inledning	3
Definitioner av genus.....	3
Hirdmans genussystem och teori	4
Bakgrund	5
Genus i förskolan	5
Könsöverskridande normer	5
Genusarbete med barnlitteratur	6
Jämställdhet i förskolan	6
Barnlitteratur påverkar	7
Syfte	8
Metod	8
Ansats	8
Kvalitativ forskningsmetod	8
Kenta och barbisarna.....	8
Urval	9
Urval av informanter	9
Hermeneutik	9
Hermeneutiska cirkeln	9
Analysmetod.....	10
Etiskt ställningstagande	10
Genomförande.....	10
Resultat	13
Observationer	13
Hur hanterar förskollärarna läs situationen?	13
Förskola 1A:	13
Förskola 1B:	13
Förskola 2A:	14
Förskola 2B:	14
Sammanfattning av observationer	14
Intervjuer	14
Vilka tankar har förskollärarna allmänt kring genus och genus i barnlitteraturen?	14
Hur hanterar förskollärarna läs situationen.....	16
Vilka typer av böcker använder pedagogerna?	16
Sammanfattning av intervjuerna	17
Diskussion.....	19
Slutlig kommentar.....	22
Vidare forskning.....	22
Referenser	23
Bilagor.....	26
Bilaga 1.....	26
Bilaga 2	27
Bilaga 3.....	28
Intervjuguide/Enkätfrågor	28

Inledning

Under hela min utbildning har genus och jämställdhet funnits med. Det har ökat mitt intresse för just dessa viktiga ämnen. Samtidigt har barnböcker alltid varit ett intresse och därför kändes det naturligt för mig att mitt examensarbete skulle handla om genus i barnlitteraturen.

Enligt läroplanen ska förskolan (Skolverket, 2016) sträva efter att varje barn utvecklar förståelse för alla människors lika värde, oberoende av social bakgrund, kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionsnedsättning och visa respekt för allt levande och sin närmiljö, samt att barnen ska ha möjlighet att utveckla sin identitet och känna trygghet i den. I min uppsats ligger fokus på hur Förskollärarna med stöd av barnlitteraturen förmedlar genus. Läroplanen (lpfö-98, rev 2016) menar att förskolan ska sträva efter att motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar ska kunna pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. Förskolan ska också verka för att flickor och pojkar ska få lika stort inflytande i sin vardag i förskolan. Styrdokumentet säger dock inte hur en förskollärare ska arbeta med genus och jämställdhet. Förskollärare har olika syn på vad genus och jämställdhet är och därför också arbetar med det på olika vis, vilket jag vill belysa i mitt arbete. Staten tillsatte 2003 en delegation (Delbetänkande för delegationen för jämställdhet i förskolan) som undersökt hur läroplanens mål uppnåddes i förskolan. Delegationen kom fram till att förskolan tyvärr inte uppnådde målen. Det visade sig att förskollärare inte hade tillräckligt med kunskap för att kunna arbeta med jämställdhet. I många kulturer används böcker och berättelser för att förmedla normer och inställningar (Kortenhaus, 1993). Därför väcktes mina tankar kring hur förskollärare i svenska förskolor faktiskt arbetar och tänker kring genus med stöd av barnlitteratur. Johansson (2008) beskriver norm som något som växer fram ur komplexa sammanhang och hänvisas till en viss handling i en bestämd situation. Normer är något som kan vara föränderliga eller varaktiga över tid. Det är också idéer och föreställningar kring vad som anses vara normalt och vad som anses är normalt att göra, säga och bete sig.

Definitioner av genus

När begreppet genus började att användas under 1980-talet föreslog Hirdman (1988) att genus skulle användas istället för kön, det ord som tidigare hade använts och som avser biologiska könet. Harding (i Ärlemalm-Hagser & Pramling-Samuelsson, 2009) menar att kön konstrueras på tre olika plan: Den strukturella nivån är indelad i två plan där Harding menar att på första planet befinner män och kvinnor sig på olika platser i samhället. Det andra planet särskiljer hierarkiska mellan olika maktpositioner och maskuliniteten är överordnat det femenina. Den andra nivån är symboliska och utgörs av förmågor, beteenden, utseenden och det språk som tillskrivs de olika könen. Den tredje nivån är tolkningar från den andra nivån. Tolkningarna sker av den individuella personen. Hirdman (1988) har en liknande teori där isärhållandet och den hierarkiska ordningen skapar ett genuskontrakt mellan kvinnor och män, men att det hela tiden sker förändringar och förhandlingar kring dessa. Enligt Hirdman är genusteorin något som har haft till syfte att skilja på det socialt konstruerade könet och det biologiska könet. Genus är våra tankar och föreställningar kring normer om och kring kön och könsroller. Genus är något som ger människor möjlighet att utveckla sig

själva och den utvecklingsprocessen påverkar människans livsvillkor.

Hirdmans genussystem och teori

Hirdmans (1988) genusteori är, trots nästan 30 år gammal, fortfarande aktuell. Den är intressant för att den, enligt mig, är lätt att förstå och den speglar fortfarande hur samhället ser på genus. Teorierna speglar också hur jag tänker kring genus och hur jag använder det som ett begrepp. Genussystemet bygger på två principer. Den första principen är könets isärhållande: Det innebär att könen hålls isär. Hon menar att det finns oskrivna regler och normer för vad som är kvinnligt respektive manligt. Det är också det som gör att det som anses vara just manligt också därför är raka motsatsen till det som anses vara kvinnligt. Det hon betonar är att det är vi som skapar samhället som också skapar dessa olikheter mellan könen, då det är samhället som formar de normer som finns för vad som är kvinnligt eller manligt. Den andra principen enligt Hirdman är den manliga överordningen. Enligt den principen betraktas män som mer värdefulla än kvinnor. Det är också det manliga som utgör normen i vårt samhälle. Sammanfattningsvis menar Hirdman att det är samhället som formar det som är manligt respektive kvinnligt. Eftersom det är vi som är samhället är det också vi som kan ändra våra normer till ett mer jämställt samhälle.

Då böcker i förskolan är en stor del av barnens vardag är min problemställning: *Hur arbetar förskollärare med barnlitteratur ur ett genusperspektiv?*

Bakgrund

I detta kapitel kommer jag att först beskriva vad tidigare forskning har skrivit om genus i barnböcker.

Genus i förskolan

Barn spenderar en stor del av sin vakna tid i förskolan. Det är därför viktigt att förskolläraren har ett bra samspel med barnen. Det är i samspel med mellan barn och vuxna som barnet utvecklar sin könsidentitet (Kåreland, 2005). Då läsandet av böcker är en vanlig förekommande aktivitet i de flesta förskolor är det också viktigt att visa hur könsidentiteter beskrivs i barnböckerna. Enligt Kåreland har böcker ett stort inflytande på barnens utveckling av sin könsidentitet. Hur förskollärare ser på genus har stor betydelse för hur förskollärare arbetar med genus. Utifrån förskollärares perspektiv behandlar de också pojkar och flickor olika, då pojkar och flickor betraktas ha olika egenskaper. Därför leker flickor och pojkar också på olika sätt. Då det oftast är pojkarna som får mer uppmärksamhet gör det att flickor i större utsträckning känner sig mindre sedda än vad pojkar gör, då större delen av förskollärares fokus ofta ligger på pojkarna (Svaleryd, 2003).

I förskolan ligger fokus på genus mycket kring skillnader mellan könen, men att fokus hellre ska ligga kring att barnen får möjlighet att uttrycka sig själva oberoende av vilket kön de är. Detta är något som förskollärare bör bli bättre på, att skapa möjligheter för just detta att barnet ska få uttrycka sig, Dolk (2011). Förskollärare har lätt för att prata om genus och jämställdhet men när det kommer till deras egna arbete blir de osäkra (Eidevald, 2009). Samtidigt menar förskollärare att deras ansvar har ökat men bristande förståelse för begreppet jämställdhet och hur och när det ska användas existerar (Gannerud, 2009)

Könsöverskridande normer

Samhället består av olika uppsättningar av normativa roller för kvinnor och män. Samhället ställer också olika krav på män och kvinnor (Taylor, 2003). Enligt författaren är olika möjligheter och resultat starkt förenat med kön. Enligt Kåreland och Lindh-Munter (2005) visar forskning att pojkars könsutveckling övervakas mer för att de inte ska överskrida könsnormerna. Kåreland och Nettervik (2004) påpekar också att det finns forskning som visar att det oftast är flickor som bryter mot de traditionella könsmönstren. Nettervik påpekar att det anses vara mer positivt om en flicka bryter mot det traditionella kvinnliga än om en pojke skulle bryta mot det traditionella manliga. Det skulle kunna leda till att de blir retade. Kåreland och Lindh-Munter(2005) håller inte riktigt med att det skulle vara något positivt om en flicka överskrider de traditionella könsmönstren. Kåreland påpekar att pojkar hörs och syns mer och att det är därför flickor blir mer tillbakadragna. Vidare betonar Kåreland att om en flicka skulle ha ett liknade beteende som pojkar förväntas ha skulle det anses som något onormalt. Den flickan skulle anses vara avvikande från det könsmonster som omvärlden har skapat.

Kortenhaus med flera (1993) menar att flickor och kvinnor i framtiden behöver roller i böcker

där kvinnor och män har mer varierade roller, där kvinnor kan vara de aktiva och männen dem som tar hand om familjen och omgivningen. Ideologier kring kön är påverkade av vår kultur och kvinnor och män använder dessa ideologier som ramar för att kunna döma andra och sig själv i könsrollerna. Detta är något som Taylor (2003) menar att det inte ens är säkert att män och kvinnor är medvetna om att de gör. Även Kortenhuis (1993) betonar att kulturen som barnet växer upp i har stort inflytande på hur deras syn på könsnormer påverkas. Vuxna har en stor påverkan på barnets beteende utifrån det biologiska könet de förväntas att representera socialt i samhället.

Genusarbete med barnlitteratur

Studier kring den litterära miljön visar att förskolor ofta har ett stort utbud av litteratur i form av barnböcker så som bilderböcker och sagor (Kåreland & Lindh-Munter, 2005). Kåreland och Lindh-Munter kom fram till att en förskola som arbetat mycket kring genus och jämställdhet och på så vis också kommit långt med det hade fler stereotypa böcker i bokhyllan. Förskollärarna valde därför att byta ut de traditionella könsmönstren och istället till exempel byta han mot hon i böckerna. Detta fenomen är också något som Pavlov (i Edwards, 2008) i sin studie också har upptäckt att flera förskollärare gör för att bryta de traditionella könsmönstren. Vidare menar Edwards (2008) att ett sätt att påverka barnen är att se till att bokhyllan innehåller lika många böcker med kvinnliga huvudkaraktärer som manliga. Ett annat sätt är att välja bort böcker med typiska stereotypa karaktärer. Även hur karaktären agerar är enligt Edwards av stor betydelse. Att läsa böcker som handlar om jämställdhet med jämna mellanrum, formar och påverkar barnets förståelse och förväntningar på kön. McCabe (med flera, 2011) påpekar dock att det krävs fler än en bok för att det ska ha en inverkan på barnets syn på genus.

Hur flickor, pojkar och genus gestaltas i litteraturen måste ses som något viktigt. Böcker har nämligen en betydande roll för hur pojkar och flickor uppfattar och förstår sig på sin omvärld. Böcker är med och förmedlar hur samhället ser på vad som är maskulint respektive feminint. Edwards (2008) beskriver litteraturen som en samhällsspegel. Den kan rubba traditionella könsroller och mönster. Litteratur kan forma andras uppfattningar av omvärlden, eftersom barn och vuxna gestaltas ofta som hur de "bör" vara och göra.

Jämställdhet i förskolan

Jämställdhet handlar om hur könen förhåller sig till varandra, att pojkar och flickor ska ha samma möjligheter. Därför menar Svaleryd (2003) att frågan kring jämlikhet är den viktigaste i arbetet med jämställdhet. Klass, kön, etnicitet och ålder är något som jämställdhetsfrågan ska ta hänsyn till (Tallberg-Broman, 2002)

Edwards (2008) menar att hon ser ett mönster i att förskolor vill ha mer tips på böcker med ett mer jämställt budskap. Hon menar att lära ut genusperspektiv inte enbart handlar om att läsa böcker för barnen men att det kan bidra till att ge andra perspektiv på normen kring pojkar och flickor och motbilder som framställs i böcker. Kåreland och Lindh-Munter (2005) säger att även vid ett förstrött lyssnande och läsande kan könsmönster inpräglas, men att alternativa sätt att vara flicka eller pojke är något som kräver inte bara inlevelse, utan även

bearbetning, för att kunna påverka barns beteende vilket även Edwards (2008) håller med om.

Barnlitteratur påverkar

Könsutvecklingen är en av de viktigaste delarna i ett barns liv. Samhället strukturerar det sociala könet som barnet utvecklas in i. Böcker sänder olika meddelanden till flickor och pojkar om hur de ska uppföra och bete sig och att barnböcker i stort sett influerades av hur barn var förr (Peterson och Lach, 2006). Idag har böckerna ett större inflytande och makt över könsutvecklingen. Böckerna har en större roll och blir allt viktigare att använda i förskolan då böcker blir allt viktigare i barnets inlärande. Taylor (2003) menar att barn vid sju års ålder eller till och med tidigare börjar förstå könsroller som är kopplat till sig själv. Därför är barnböcker en viktig källa för att hjälpa barn att organisera könsliga mönster (Taylor, 2003). Dale med flera (2016) håller med om teorierna om att barn förstår sig på könsroller mycket tidigt., men påpekar att även föräldrarna har stor påverkan på barnets syn på kön, denna påverkan kan ske omedvetet eller medvetet från föräldrarna, vilket även Kortenhuis med flera (1993) påpekar.

Dale med flera (2016) skriver också att genom att läsa böcker om prinsar och prinsessor så utvecklar flickor sin förståelse för vad det betyder att vara flicka enligt normen. De får också sin skönhetsyn från dessa typer av böcker då de ofta handlar om skönhetsideal, där kvinnor ofta är svaga karaktärer som tycker om att se sig själv i spegeln. De är också omtyckta för sitt vackra utseende och sin godhet. De kvinnor i berättelserna som har någon typ av makt är ofta fula och elaka. McCabe (med flera, 2011) påpekar att omfattande studier har gjorts om flickor och kvinnor i böcker, detta för att barnlitteratur ger en värdefull insyn i populärkulturen när det kommer till genus och stereotyper. Barnböcker förmedlar också bland annat vad som anses vara rätt och vad som anses vara fel, vad som är tillåtet och mycket mer.

Syfte

Förskolan ska sträva efter att motverka de traditionella könsmodellerna. Ett sätt att motverka dessa könsmodellerna är att använda sig av väl utvalda böcker att läsa för och med barnen. Syftet med min studie är därför att undersöka hur förskollärare tänker och arbetar med användandet av barnlitteratur ur ett genusperspektiv.

Mina frågeställningar är:

- Hur hanterar förskollärarna läs situationen?
- Vilka uppfattningar har förskollärarna allmänt om genus och genus i barnlitteraturen?
- Hur motiverar förskollärarna sina val av barnböcker?

Metod

Ansats

I detta kapitel kommer jag att förklara hur jag har genomfört min studie och vilket tillvägagångssätt och metod jag använt mig av. Jag kommer även att redogöra för de etiska riktlinjer jag har följt i min studie, samt presentera de urval jag har gjort till min studie.

Kvalitativ forskningsmetod

Metoderna jag har valt är att intervjua, och observera samt använda mig av en barnbok, skriven ur ett genusperspektiv. Genom att intervjua och skicka ut en enkät får jag en bild av hur förskollärarna tänker kring hur de arbetar med genus och jämställdhet. Genom observationer har jag fått en insyn om hur de i praktiken arbetar med genus utifrån litteraturen. Stukát (2011) menar att skillnaden på vad människor säger att de gör och vad de verkligen gör, kan vara av stor skillnad. Därför ger observationer en mer rättvis bild av det som sker i verkligheten. Intervjuerna jag har gjort är av semistrukturerad karaktär. Med en semistrukturerad intervju vet man i förväg vilket område frågorna ska handla om men frågorna kan anpassas efter den tillfrågade, och följdfrågor kan ställas (Stukát, 2011)

Enligt Ahrne (2015) handlar det om att studera och ta fram data och sedan analysera det man fått fram. Att studera människor genom att intervjua, observera eller analysera en text de skrivit för att få fram ett resultat till sin forskning eller studie är metoder som kan vara kvalitativa. Forskning och studier av kvalitativa metoder är alltså beroende av andra människor på flera olika vis för att ett resultat ska komma fram till något. Det är också det som gör att samhällsvetenskap skiljer sig från naturvetenskap. Samhällsforskare är alltså en del av samhället som de studerar (Ahrne, 2015).

Kenta och barbisarna

Boken jag valde att förskollärarna skulle läsa var boken om Kenta och barbisarna (Linderbaum, 2007). Boken handlar om Kenta, en pojke i förskoleåldern. Kenta vill hellre leka med barbiedockor med flickorna än att spela fotboll, brottas och vara allmänt stökig.

Under handlingens gång får läsaren se hur Kenta på olika vis försöker få vara med flickorna och leka. Jag valde boken för att den visar de normer som har funnits hos pojkar och flickor, och än i dag till viss del lever kvar. Pojkar, de gillar att brottas och spela fotboll och vara tuffa, coola och bullriga. Flickor är något lugnare och tycker om att leka med dockor, sådant som har klassats som typiskt tjejigt.

Urval

När det gäller litteraturen har jag valt att använda mig mycket av den litteratur vi har haft under de 3,5 åren som jag har studerat till förskollärare. Jag har valt mycket av den litteraturen för att den har givit mig en grund att stå på inom ämnet genus. De artiklar jag har använt mig av har jag hittat i pedagogiska tidskrifter samt via Eric via ProQuest, Eric via Ebsco, Taylor & Francis online journals, Gender studies database samt google scholar.

Urval av informanter

På grund av tidsrist valde jag att endast besöka två förskolor och intervjua två förskollärare från varje förskola. De fyra förskollärarna jag har intervjuat och observerat är alla kvinnor som arbetat i förskolan olika länge och alla är utbildade förskollärare: Anna har arbetat 25 år, Karin har arbetat 20 år, Maria har arbetat i 10 år och Jana har arbetat i ett år (personerna i intervju har givits fiktiva namn). På grund av saknad av tid för både för mig och flera av förskollärarna varade intervjuerna mellan 35 - 40 minuter och observationerna varade ca 20 minuter. Båda förskolorna har kontinuerligt arbetat med genus och med läsning i förskolan. Då jag visste det sedan tidigare valde jag därför att kontakta dessa förskolor för att se hur de arbetar med genus.

Enkäterna skickades ut till elva olika förskolor och jag fick svar från fyra olika förskollärare. Det är inte samma förskollärare som förekommer i min studie. I enkäten var det nio frågor som handlade om hur förskollärarna arbetade med genus utifrån barnlitteratur och hur de kopplade det till läroplanens mål. Då enkäten gav ett stort bortfall valde jag att inte ha med den i min studie.

Hermeneutik

Hermeneutik är en vetenskapsteori och handlar om att tolka och förstå. I mitt fall handlar det om att tolka och förstå det som jag transkriberat från mina intervjuer och observationer. Enligt Westerlund (i Fejes och Thornberg, 2009) handlar hermeneutik om att tolka, förstå och om att kunna tolka för att kunna förmedla upplevelser av olika vetenskapliga fenomen. Det är viktigt att klargöra på vilka grunder en tolkning sker, då människor hela tiden tolkar det de läser och ser på olika sätt enligt Sjöström (1994). Förförståelse är också något som uttrycks inom hermeneutik, för att förstå vad andras tolkningar bygger på krävs det en förförståelse.

Hermeneutiska cirkeln

Ett sätt att tolka och förstå är den hermeneutiska cirkeln eller spiralen som den också kallas. I min studie har jag förförståelse för genuspedagogik innan jag valde att göra intervjuer och observationer. När jag sedan har analyserat det material som jag fått in från mina intervjuer och observationer, har min förståelse ökat då jag genom observationerna ser hur andra

förskollärare tolkar just genuspedagogik. Egidius (2008) förklarar den hermeneutiska spiralen som att förstå enskilda företeelser genom att sätta in dem i sitt sammanhang. På det viset får vi en bättre förståelse för sammanhanget. Det leder till att förstå delarna på ett nytt och fördjupat sätt. Egidius menar att detta sker i en oavslutad cirkel eller spiral. Det man tidigare har lärt sig får en ny mening genom att vi får ny erfarenhet och ny kunskap som sätter in den gamla i ett nytt sammanhang.

Analysmetod

När jag genomfört min studie analyserade jag mitt material genom att transkribera materialet från intervjuerna ordagrant, jag valde dock att ta bort pauser. Jag har lyssnat igenom intervjuerna och läst igenom mina transkriberingar flera gånger för att inte några missuppfattningar från mig ska finnas. Intervjufrågorna har jag bearbetat var för sig för att det skulle bli lättare att strukturera upp materialet. Då jag valde att endast anteckna vid observationerna så har jag gått igenom mina anteckningar ett flertal gånger för att se om jag har missat något väsentligt. Det jag fått fram av intervjuerna och observationerna har jag analyserat, upptäckt mönster och samband mellan intervjuerna och observationerna (Ahrne, 2011). Resultatet jag fått fram har jag sedan jämfört med tidigare forskning inom området.

Etiskt ställningstagande

HSFR, Humanistisk-samhällsvetenskapligaforskningsrådet, (Vetenskapsrådet,2002) tillhör forskningsetiska principer, som är framtaget av vetenskapsrådet, och poängterar att forsknings kravet innebär att tillgängliga kunskaper utvecklas, fördjupas och att metoder förbättras. Samhällets medlemmar har dock ett berättigat krav på otillbörlig insyn. Individer får inte heller utsättas för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkningar. Detta kallas individskydds kravet. Enligt HSFR finns de fyra huvudkrav på individskydd. Forskaren är skyldig att redovisa vilket syfte intervjun har (Informationskravet). Efter att syftet har redovisats har deltagande rätt att själv bestämma om de vill vara med i undersökningen (Samtyckeskravet). Det är också viktigt att de deltagande personerna får största möjliga konfidentialitet och att personuppgifter ska förvaras så att obehöriga inte kan ta del av dem (Konfidentialitetskravet och Nyttjandekravet). Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål.

Dessa punkter är något jag varit nog med att läsa igenom inför mina intervjuer och observationer. Innan jag intervjuade och observerade informerade jag informanterna genom att berätta om HSFR och deras fyra huvudkrav. Detta för att informera om hur jag skulle använda mig av det som jag såg och det som de berättade om för mig.

Genomförande

För observationerna och intervjuerna tog jag kontakt via ett missiv (Bilaga 1) med förskolechefen och informerade om vad min uppsats handlade om samt vilket syfte mina intervjuer och observationer hade. När jag hade fått ett godkännande från både förskolechef, då förskolorna hade samma förskolechef, och förskollärarna, informerades föräldrarna (Bilaga 2). Jag informerade att förskollärarna under observationerna och intervjuerna fick avbryta om de på något vis kände sig obekväma. Under intervjuerna valde jag att spela in

det som de intervjuade berättade. Samtidigt så valde jag också att anteckna ifall inte inspelningen av någon anledning inte skulle fungera utan att jag lagt märke till det. Vid observationerna satt jag bredvid och studerade när förskollärarna läste för barnen och var inte deltagande vid läsningen på något sätt. Jag antecknade med papper och penna vid observationerna och hade inte något observationsschema som jag gick efter. Jag valde att sitta en bit ifrån när förskollärarna läste böckerna för barnen. För att barnen skulle få bli så anonyma som möjligt valde jag att inte skriva i mina anteckningar om det handlade om en flicka eller pojke. Det jag studerade var hur förskollärarna bemötte barnens frågor i samband med bokläsningen. Min avsikt var att se om förskollärarna gjorde några skillnader när de läste för barnen, utifrån deras kön. Observationerna skedde på två förskolor. Två avdelningarna är småbarnsavdelning med åldrarna 1–3 år och två avdelningarna är storbarnsavdelning med åldrarna 3–5 år. Under observationerna har jag tittat på hur förskolläraren använder sig av böckerna. Är det pojkarna eller flickorna som får mest uppmärksamhet under läsningen? Jag hade valt ut en bok som är skriven ur ett genusöverskridande perspektiv: Kenta och Barbisarna. Under observationerna var jag passiv och sitter en bit ifrån och antecknar med papper och penna för att inte rikta fokus mot mig. Jag hade sedan tidigare informerat om att både observationer och intervjuer var anonyma. Intervjuerna skedde med samma förskollärare på de avdelningar som jag gjorde observationerna. Jag valde att lägga intervjuerna efter observationerna för att samtalen mellan mig och förskollärarna inte skulle påverka observationerna. Intervjuerna skedde i på respektive förskola i rum som låg avskiljda från avdelningarna. Innan intervjuerna informerade jag om att det inte fanns några svar på mina intervjufrågor som var rätt eller fel. Jag har under intervjun utgått från mina intervjufrågor (Bilaga 3)

Metoddiskussion

Jag har valt att ha med intervjuer och observationer i min undersökning. Det som är risken med intervjuer är att den som blir intervjuad medvetet eller omedvetet berättar det som den tror att intervjuaren vill höra. En annan risk som finns vid intervjuer är intervju-effekten där personen som utför intervjun omedvetet kan påverka informanten. Det är därför bra att ha med observationer som visar hur förskollärarna verkligen gör.

Andra faktorer som påverkar intervjuerna och observationernas resultat är om informanterna fått reda på syftet med studien i förväg. Vid en observation menar Bryman (2011) att risken finns att informanten ändrar sitt beteende. I min studie valde jag att informera om i vilket syfte jag utförde studien, då de skulle få möjligheten att säga ifrån om de ej ville delta.

Att använda sig av barnintervjuer eller att observera barnen hade också kunnat vara ett alternativ. Eftersom jag endast ville fokusera på hur förskollärare upplever och arbetar med genus i barnböcker, så valde jag bort dessa alternativ.

Jag valde också att göra intervjuerna efter observationerna för att intervjuerna inte skulle påverka hur förskollärarna agerade i observationerna. På det viset fick observationerna påverka intervjuerna istället.

Anledningen till att jag hade tänkt ha med enkätundersökningar var för att via enkäter går det att nå ut till personer, i mitt fall förskollärare, som jag annars inte skulle ha möjlighet till att intervjua. Det är också anledningen till att jag valde att ha samma frågor i mina intervjuer som i min enkätundersökning. Då deltagandet av enkätundersökningen var så lågt valde jag inte ha med enkäter i min studie och därför endast fokuserat på de svar jag fått under mina intervjuer med förskollärarna. Det finns flera faktorer som kan bidra till det låga antalet svar jag fått av enkäterna. En anledning till att svarsfrekvensen på enkäterna var låg kan vara att genus för många är ett svårt ämne att uttrycka sig inom och därför kanske många är rädda för att de ska ha fel. Tidsbrist kan också vara en av orsakerna då svaren oftast krävde att respondenten behövde tänka lite kring frågorna och därför inte heller hade möjlighet till att svara på dem.

Studiens tillförlitlighet

Min studie är förhållandevis liten då jag har valt att inte ha med fler än två förskolor på grund av tidsbrist. Därför är det också svårt att säga att resultatet ser lika ut i övriga förskolor i Sverige. Studien visar dock hur olika förskollärare har tagit till sig genusproblematiken. Då jag valde att informera om min studie innan jag besökte förskolorna för observationer och intervjuer är risken stor att förskollärarna har sett över sitt beteende och därför kanske inte heller ger en rättvis bild av hur verkligheten ser ut.

Resultat

I denna del kommer jag att redovisa resultatet av mina intervjuer och observationer.

Syftet med min studie var:

Förskolan ska sträva efter att motverka de traditionella könsmonstren. Ett sätt att motverka dessa könsmonster är att använda sig av väl utvalda böcker att läsa för och med barnen.

Syftet med min studie är därför att undersöka hur förskollärare tänker och arbetar med användandet av barnlitteratur ur ett genusperspektiv.

Mina frågeställningar var:

- Hur hanterar förskollärarna läs situationen?
- Vilka uppfattningar har förskollärarna allmänt om genus och genus i barnlitteraturen?
- Hur motiverar förskollärarna sina val av barnböcker

Observationer

Hur hanterar förskollärarna läs situationen?

Förskola 1A:

Den första Förskolläraren jag observerade arbetade på en småbarnsavdelning. När förskolläraren läser använde hon olika röster till karaktärerna. De manliga karaktärerna får en grövre röst medan de kvinnliga får en ljusare. Barnen lyssnade uppmärksamt på förskolläraren som satt mittemot barnen med boken vänd mot barnen. Flera av de äldre barnen i gruppen upprepade då och då det förskolläraren läser. De mindre barnen som inte riktigt har språket ännu lyssnade också aktivt och pekade på olika saker i boken. Förskolläraren berättade då vad det är barnet pekade på. Sedan läste de vidare. Jag upplevde inte att förskolläraren gjorde någon skillnad gentemot barnen utifrån om de var en pojke eller en flicka. Däremot upplevde jag att de barn som inte kan uttrycka sig verbalt ännu, fick mer uppmärksamhet än de barn som "läser med" förskolläraren. Överlag har jag svårt att se att barnen behandlades olika utifrån kön. Barnen reagerade inte heller på att Kenta vill leka med en barbie docka. Enligt förskolläraren på denna avdelning lekte barnen mycket vid hemvrån, oavsett kön.

Förskola 1B:

Den andra observationen skedde på en storbarnsavdelning. Även här satt förskolläraren med boken i knät och vänd mot barnen för att de skulle kunna följa med i det som händer i boken via bilder. Förskolläraren iaktog barnen för att se vilken reaktion barnen får. Förskolläraren ställde då och då frågor kring boken till barnen under läsandets gång och barnen svarade. Barnen ställde också frågor till förskolläraren, men inte frågor med ett genussyfte. Det gjorde inte heller förskolläraren och hon berättar sedan i intervjun att det är för att hon tänkte att barnen inte skulle lägga så stort fokus på hur könen framställs i boken. Genom att förskolläraren ställde frågor till barnen under lässtunden ökar det barnens intresse för läsandet. Inte heller denna gång upplevde jag att förskolläraren gjorde någon skillnad mellan

barnen, oavsett om de var flickor eller pojkar.

Förskola 2A:

Den tredje observationen skedde på en småbarnsavdelning. Samma bok om Kenta och Barbisarna lästes även på denna avdelning. Likt den andra småbarnsavdelningen satt förskolläraren med boken vänd mot barnen. Barnen var med och pekade och frågade om det som hände i boken. Barnen reagerade inte över bokens handling. Inte heller här upplevde jag att något av barnen fick mer fokus än de andra. Jag upplevde inte heller att förskolläraren karaktäriserade bokens karaktärer på det viset som förskolläraren på den andra småbarnsavdelningen gjorde. Även här var barnen aktiva på sina egna sätt i läsningen.

Förskola 2B:

Den fjärde och sista observationen skedde på en storbarnsavdelning där barnen var i åldrarna 3–5 år. På denna avdelning hade de tidigare läst om Kenta och Barbisarna. Förskolläraren lät barnen vara engagerade vid läsningen och ställde hela tiden frågor till dem. Efter att de har läst boken diskuterade förskolläraren med barnen om vad boken handlade om. Barnen berättade att boken handlar om en pojke som ville leka med dockor. Förskolläraren frågar om pojkar kan leka med dockor. Barnen funderade en stund och kommer sedan fram till att det kan de göra om de vill, men att det är mest tjejer som leker med dockor. De barn som kommer till tals är oftast pojkar, min upplevelse var att de som vill komma till tals får göra det medan de som kanske behöver tänka lite mer innan de talar fick också göra det. Jag upplevde ändå inte att det är pojkarna som har förskollärarens fulla fokus utan att flickorna också får inkluderas lika mycket i samtalet.

Sammanfattning av observationer

Barnen verkar inte tycka att det är speciellt konstigt att pojken Kenta vill leka med flickorna. Jag upplever att förskollärarna arbetar, medvetet eller omedvetet, aktivt med att förmedla jämställdhet mellan pojkar och flickor. Under den tiden jag var där och observerade upplevde inte jag att det var något barn som fick mer uppmärksamhet utifrån kön. Om det var något barn som fick mer uppmärksamhet handlade det inte om vilket kön barnet hade utan det var andra faktorer som spelade in och som inte hade med just genus att göra. Förskolläraren i observationen 1A menar att barnen lekte mycket i hemvrån oavsett kön. Eftersom mina observationer inte har haft hemvrån som fokus kan jag inte heller dra några slutsatser kring detta i mina observationer.

Intervjuer

Vilka tankar har förskollärarna allmänt kring genus och genus i barnlitteraturen?

En av de frågor jag ställde i intervjuerna är vad genus innebär för den enskilde förskolläraren. De svar jag fick fram var väldigt lika varandra. Förskollärarna belyser att flickor och pojkar ska ha samma möjligheter och att det inte ska behöva vara så stor skillnad på att vara flicka eller pojke. Men att de ändå ska få möjlighet att få upptäcka vad som är skillnad

kroppsmässigt på att vara pojke eller flicka.

Genus är jämlikhet. Men samtidigt så ska barnen få en möjlighet att upptäcka sin egen kropp, vad som är skillnaden kroppsmässigt, att det finns tjejer och killar men det är ingen skillnad mellan dem

Maria

Förskolläraren kopplade också genus till barnets kön och att det inte spelar någon roll vilket kön barnet är utan att det ska ses som en individ.

Genus för mig är att barn inte föds som ett kön, utan som en individ. För mig är det lika självklart att en pojke får leka med en docka som en flicka får leka med bilar. Genus för mig är att flickor inte behöver klä sig i rosa och fina klänningar bara för att normen säger det och tvärtom gällande pojkar; de behöver inte klä sig i blått.

Jana

Förskollärarna menade också att genus har att göra med de normer som finns i samhället, vad som anses vara kvinnligt och vad som anses vara manligt. Förskollärarna i Annas förskola försökte hålla en så könsneutral lärmiljö där barnen ses som en person och inte utifrån deras kön.

Att man är medveten om de normer som finns i samhället kring manligt och kvinnligt och att man jobbar med att skapa lika bemötande av både pojkar och flickor. Vår verksamhet och våra lärmiljöer försöker vi att hålla så könsneutrala som möjligt och att alla barn uppmuntras att delta utifrån sin person, inte om de är pojkar eller flickor.

Anna

I en av förskolorna anser förskollärarna att de kommit långt med genusarbetet. Där säger inte pedagogerna man, som i man kan göra så, utan har istället valt att använda sig av ordet en eller barnets namn istället.

Vi säger inte man längre, som i man kan göra så och så. Vi säger en eller barnets namn, vi försöker också att inte säga pojkar och flickor, som att inte säga kom flickor så går vi ut...utan säga barnens namn istället....

Karin

En annan sak som flera av förskollärarna tar upp är att genus för dem också handlar om att flickor kan leka med bilar och att pojkar kan leka med dockor utan att det anses vara fel eller konstigt. Alla förskollärare poängterar att barnen, oavsett kön, leker i hemvrån. På de avdelningar där det finns yngre barn berättar förskollärarna att de sällan eller aldrig hör att barnen leker att de är mamma eller pappa utan alla är där på samma villkor. Både pojkar och flickor leker med dockorna, dukar gärna bordet och bjuder på mat/fika. På en av storbarnsavdelningarna upplever pedagogerna att barnen har svårt att ta till sig att det kan finnas flera mammor och/eller pappor i en familj. Det blir ofta bråk om vilket barn som ska vara vad, då de anser att det till exempel inte kan finnas två mammor en familj. Därför har pedagogerna valt att aktivt arbeta med att få barnen att förstå att det finns flera olika familjekonstellationer. Förskolläraren tror att det kan bero på att de har flera olika etniciteter i barngruppen, där det inte är så vanligt, eller alls existerar med familjekonstellationer av annan typ än vad som anses vara normen för dem. På avdelningen har pedagogerna därför valt att använda sig av böcker för att förmedla att familjesituationerna kan se olika ut.

Det är flera av barnen som har lite svårt att det finns familjer som ser olika ut, så vi kände att det är något som vi bör arbeta vidare med...

Karin

Hur hanterar förskollärarna läs situationen

Förskollärarna har en gemensam syn på hur de kan hantera läs situationerna och samtidigt hjälpa barnen i deras utveckling. De berättar att det bland annat bidrar till att barnen utvecklar förståelse för hur barnen utvecklar en förståelse för alla människor och att alla människor är lika oavsett intresse och kön.

Boken kan starta en kommunikation och ger en inblick över hur samhället är uppbyggt, det ger barnen en grund för att läsa och skriva. Det ger barnen en social aktivitet också tillsammans med andra i samma ålder. Och sedan finns det mycket mer man kan använda boken till också.

Maria

Förskollärarna menar att det är deras uppdrag att motverka traditionella könsmonster och menar att med normbrytande böcker så skapar de en möjlighet för barnen att utvecklas utifrån sin egna individ än utifrån sitt kön.

Vårt uppdrag är ju att motverka traditionella könsmonster och könsroller. Om vi läser böcker med normbrytande innehåll skapar vi möjligheter för barnen att utvecklas utifrån sin egna individ snarare än utifrån sitt kön

Jana

Böcker är något som kan användas inom alla områden i förskolan och förskollärarna menar att böcker är något som har stor betydelse i förskolans verksamhet. Men att biblioteket inte har ett särskilt stort utbud av normkritiska böcker, speciellt inte till de yngre barnen.

Boken kan användas inom alla områden, så vi försöker ha böcker i alla lärmiljöer. Vi deltar just nu i en kurs om läsning. Och då blir vi ännu mer fokuserade på böcker och dess betydelse i hela verksamheten. Självklart försöker vi ha böcker som går mot normen tillgängliga också, men utbudet är inte hur stort som helst på biblioteket, särskilt till yngre barn finns det inte så mycket.

Anna

Karin berättar att de använder böcker när de har projektarbete men också vid andra tillfällen: "Vid bokläsning får vi pedagoger hjälp att lyfta solidaritet, problematisera etiska dilemman och livsfrågor". Vidare berättar Karin att genom bokläsning kan pedagogerna uppmärksamma att människor har olika värderingar och attityder och att barnens begrepps- och ordförråd utvecklas genom att läsa. Vid frågan om vad vårdnadshavare tycker om att de läser genusöverskridande böcker med barnen berättar förskollärarna att de inte har stött på någon direkt reaktion över det, varken att det är bra eller dåligt.

Vilka typer av böcker använder pedagogerna?

Under observationerna valde jag att studera vilka böcker det fanns på de olika avdelningarnas hyllor. Jag upptäckte att det fanns flera böcker som hade ett genus tänk. Som boken om Totte och Malin (Wolde, 2014) som handlar om att pojkar och flickor är väldigt lika. Totte och Malin har lika tröjor och byxor som varandra. Precis som Totte har Malin också två

ögon, en näsa och en mun. Totte och Malin har också likadant hår, skillnaden är att Malins hår är längre. De bygger en koja tillsammans. När de sitter i kovan blir de varmt och de tar av sig tröjorna och upptäcker att de är lika under tröjorna också. Men när Totte och Malin tar av sig sina byxor upptäcker de att de inte längre är så lika som från början. I boken leker också båda barnen med dockor. Denna bok kan kopplas i stor del till det Maria säger om sina tankar kring genus, att det finns många likheter men även olikheter.

På en av småbarnsavdelningarna hade de också en bok som handlar om flickan Mix. Boken heter "Mix kör" (Lilja,2017) och handlar om Mix som kör olika fordon. Hon byter tillexempel en traktor mot ett tåg, ett tåg mot ett flygplan. Det som är något utmärkande med personerna som byter fordon med Mix är att alla är kvinnor. Mix är utgiven av förlaget Olika, som fokuserar på genus och jämställdhet.

Jag ställde frågan om de medvetet valde böcker utifrån genus och hur flickor och pojkar representerades.

Vi väljer inte alltid ut böcker med ett genussyfte. Ibland försöker vi hitta böcker där flickorna får vara hjältar. Tänker inte på det i böcker där pojkar är hjältar tyvärr".

Anna

Inte i spontanläsningen, men när vi lånar på biblioteket försöker vi tänka på det.

Jana

Om barnen hittar böcker som på något sätt är normöverskridande är det naturligtvis ett plus, men det är inget vi medvetet lägger fokus på.

Maria

Karin berättar att valet av böcker beror på vilken årstid det är och vilket projekt de håller på med för stunden. Men att de ändå alltid försöker tänka på vilka böcker de väljer. Det är både pedagoger och barn som bestämmer vilka böcker som ska läsas. Det är något som alla pedagoger har gemensamt, att barnen får vara med och välja ut böcker, men i slutändan är det ändå pedagogerna som bestämmer vilka böcker som ska lånas till avdelningen. Pedagogerna har också gemensamt att de väljer böcker utifrån vilket projekt de håller på med. Jana, som arbetar på en småbarnsavdelning, berättar också att det är viktigt att det inte är för mycket text och lite bilder i böckerna när de lånar böcker. Hon påpekar också att de inte har möjlighet att besöka biblioteket utan att det kommer en bokbuss till förskolan och därför är också utbudet av böcker med genus och ett normbrytande budskap begränsat, i jämförelse med om de hade haft möjlighet att gå till biblioteket.

Sammanfattning av intervjuerna

Min uppfattning är att förskollärarna försöker att arbeta med genus i litteraturen i den utsträckning det går, men att bristen på böcker med ett genussyfte i biblioteken är uppenbar och att det därför inte heller går att arbeta med genus i den utsträckning som de skulle vilja göra. I intervjuerna frågade jag också hur barnen brukade reagera över en bok där till exempel prinsessan var den som räddade prinsen så brukar de inte få någon speciell reaktion. Detta tolkar jag som att barnen är uppvuxna med detta genusfenomen och därför heller inte anser att detta är något konstigt. Förskollärarna är överens om att böcker går att använda till flera olika ämnen som de vill förmedla till barnen.

Diskussion

Kåreland och Lindh-Munter (2005) betonar att barn utvecklar sin könsidentitet utifrån samspelet med andra människor. Min lilla studie kommer fram till samma resultat som Kåreland och Lindh-Munter. Svaleryd (2003) menar att pojkar oftast får större uppmärksamhet än flickor. Utifrån mina något korta observationer är det inte något som jag kan relatera till. Men som sagt är min studie liten och förskollärarna har på förhand fått information om varför jag är där för att observera dem. Risken är därför stor att de är medvetna om sitt beteende och därför inte heller ger en rättvis bild av hur deras beteende mot flickor och pojkar verkligen är. En stor bidragande orsaken till att Kåreland (2005) har fått ett annat resultat är för att Kårelands studien är mycket mer omfattande än min studie. Kåreland har undersökt och observerat betydligt fler förskolor och pedagoger, under en mycket längre tid än vad jag har haft möjlighet till. Kåreland och Lindh-Munter (2005) menar att böcker har stort inflytande på hur barn utvecklar sin könsidentitet. Det är något som har varit svårt för mig att undersöka i min studie. För att upptäcka det skulle jag behöva göra en omfattande studie kring det ämnet och kanske följa ett eller flera barn under flera år för att jag möjligtvis skulle kunna se ett resultat. Men under den tiden jag gjorde observationerna var det inget barn som reagerade på att bokens huvudkaraktär, en pojke, ville leka med en docka. Jag ställde också frågan till de förskollärare som jag intervjuade om de märkte någon reaktion hos barnen när de läste böcker med ett genusöverskridande tema. Svaret jag fick var att barnen inte reagerade på det men att några barn tyckte att det var intressant och roligt att läsa böcker med ett genusöverskridande perspektiv.

Barn ska få uttrycka sig själva oberoende vilket kön de tillhör enligt Dolk (2011). I intervjun berättar förskolläraren Maria att genus för henne är att barnen ska få chansen att upptäcka sig själva och att det finns olikheter hos flickor och pojkar kroppsmässigt men att det i övrigt inte är någon skillnad på flickor och pojkar. Eidevald (2009) menar att förskollärare har lätt för att prata om genus och jämställdhet men att de blir osäkra när det kommer till genus i deras arbete. Gannerud (2009) menar att förskollärare har ett bristande förståelse för jämställdhet som begrepp. Förskollärarna jag har intervjuat tycks kunna se var det finns brister i deras genusarbete och därför försöka åtgärda dessa. Till exempel där förskolläraren berättar hur de väljer att inte köna barnen. Som i citatet av Karin där hon berättar att de försöker att inte säga pojkar och flickor utan försöker att använda sig av barnets namn istället. Förskolläraren Karin fortsätter sedan med att berätta om hur barnen hade svårt att se att familjer kan se olika ut, att det inte alltid är de traditionella med mamma, pappa, barn. Hon berättar hur de har arbetat med bilder på olika familjekonstellationer för att öka barnens förståelse kring att familjer kan se olika ut. Det förskollärarna berättar indikerar att de försöker att se var utmaningarna kring genus finns och att de med hjälp av dessa utmaningar, arbetar på flera olika sätt för att öka förståelsen för genus hos barnen. Återigen är min studie liten jämfört med forskarnas studier och därför får jag en mycket lokal bild av just de verksamheter jag besökt och därför också svårt att dra några slutsatser kring att förskollärarna verkligen arbetar med genus på det sättet som de berättar att de indikerar på att de gör.

Under mina observationer tittade jag lite på vilka böcker som de hade på avdelningarna och jag upptäckte att de hade ett stort utbud av böcker som går att relatera till genusnormer. Förskolläraren Jana menar att med hjälp av normbrytande innehåll i böckerna utvecklas

barnen till sin egen individ oavsett vilken kön barnet tillhör. Förskollärarna berättar att det kan vara svårt att få tag på genusöverskridande böcker då bibliotekets utbud inte är allt för stort inom den normbrytande litteraturen. Bokbussen besöker förskolorna. Att bokbussen då och då åker ut till de förskolor som inte har möjlighet att gå till biblioteket anser jag är något positivt. Men om utbudet av bibliotekets genus böcker är begränsat, är utbudet av denna typ av litteratur ännu smalare på en bokbuss. Därför är det heller inte heller en möjlighet för många förskolor att ha lika många böcker med ett genusöverskridande budskap eller samma antal karaktärer av båda könen i böckerna så som Edwards (2008) menar. Detta är något som förskollärarna påpekar påverkar valet av litteratur. I situationer som denna finns möjligheten att byta ut de traditionella könsmodellerna så som Pavlov (i Edwards, 2008) menar att många pedagoger gör. Edwards (2008) menar att välja bort böcker med stereotypa karaktärer är ett sätt att gå tillväga. Att använda sig av böcker med stereotypa könsmodeller tänker jag kan vara ett sätt att skapa en diskussion med barnen. Kan pojkar göra samma sak som flickorna gör i boken, varför/varför inte? Ett sådant samtal påverkar och utvecklar barnets förståelse och förväntningar på könet, vilket McCabe med fler (2011) menar att en bok med jämställt perspektiv gör. Förskolläraren Anna menar i intervjun att i deras lärmiljö försöker de hålla så neutral som möjligt. Bokutbudet på denna avdelning så verkar det som att det Anna säger är något som kan stämna på den avdelning hon arbetar på. Anna menar att barnet ska kunna utvecklas utan att dess kön ska vara ett hinder. McCabe (2011) hävdar att barnböcker förmedlar vad som anses vara rätt och vad som anses vara fel och vad som är tillåtet. Därför är det viktigt att välja böcker där det kvinnliga könet inte anses vara ett hinder, eller att välja ut att byta ut karaktärerna på det vis som Pavlov i Edwards (2008) menar att pedagoger många gör. Kortenhuis (1993) betonar att flickor och kvinnor i framtiden behövde böcker där kvinnor och män hade mer varierande roller och utifrån det jag har sett i förskolornas bokhyllor så är det något som har blivit bättre men att det är något som kan bli ännu bättre.

I mina observationer och intervjuer finns det inget som indikerar på att förskollärarna övervakar pojkars könsutveckling på det sätt som ofta sker enligt Kåreland och Lind-Munter (2005). Hemvrån kan vara ett exempel, det kallades förr ofta för dockvrån. Alla förskollärarna menar att hemvrån är lika populärt hos pojkar som hos flickor. Bilarna är också något som inte bara pojkarna leker med utan även flickorna. Detta är inte något som jag har undersökt och därför kan jag inte heller kan uttala mig om hur det verkligen ligger till på förskolorna i min studie. Edwards (2008) menar att förskolor som kommit långt med sitt genusarbete och också har böcker som reflekterar en jämställd relation mellan könen. Då förskolorna, enligt mina undersökningar, har ett relativt stort utbud av barnböcker med ett genus perspektiv, kan det kanske vara en bidragande orsak till att genusöverskridande normer, när det kommer till lekar och leksaker, inte anses som något märkligt, varken för pojkar eller flickor. Enligt Kortenhuis (1993) har de vuxna i barnets omgivning en stor inverkan på hur barnets tankar kring genus utvecklas. Förskolläraren Jana menar att läsa böcker med ett genusbrytande innehåll skapar möjligheter för barnet att utvecklas utifrån sin egen individ och inte utifrån kön. Svaleryd (2002) menar att flickor och pojkar ska få samma möjligheter. Genom att läsa normbrytande litteratur, visar pedagogerna att det är okej för barnen att leka med leksaker som anses vara genusöverskridande.

Edwards (2008) menar att hon ser ett mönster i att förskolor vill ha mer tips på böcker med ett mer jämställt budskap. Hon menar att lära ut genusperspektiv inte enbart handlar om att läsa böcker för barnen men att det kan bidra till att ge andra perspektiv på normen kring pojkar

och flickor och motbilder av hur de framställs i böcker. Kåreland och Lindh-Munter(2005) säger att även vid ett förstrött lyssnande och läsande kan könsmönster inpräglas, men att alternativa sätt att vara flicka eller pojke är något som kräver inte bara inlevelse, utan även bearbetning, för att kunna påverka barns beteende vilket även Edwards (2008) hävdar. Förskolläraren Karin berättar om hur några barn har problem med att familjer kan se annorlunda ut än just mamma, pappa, barn. Där tänker jag att det är något som kan kopplas till det som Kåreland och Lindh-Munter (2005) och Edwards (2008) menar med att det krävs inlevelse och bearbetning för att ändra barnens syn på det. Kåreland och Lindh-Munter (2005) påpekar också att pojkar hörs och syns mer och att flickor då skulle bli mer tillbakadragna. Detta var inget jag lade märke till i min studie. Jag upplevde att pojkar och flickor tog lika mycket plats. Men det kan ha varit endast i vid detta tillfälle och jag vet inte hur det skulle se ut om jag observerade den övriga tiden i förskolan.

Peterson med flera (2006) menar att barnböcker i stort sett influerades av hur barn var. Även idag har barnböcker ett större inflytande och makt över könsutvecklingen. Böckerna har en stor roll och blir allt viktigare att använda i förskolan då böcker blir allt viktigare för barnets lärande. Taylor menar att barn vid sju års ålder eller till och med tidigare börjar förstå könsroller som kopplat till dem själva. Därför är barnböcker en viktig källa för att hjälpa barn att organisera könsliga mönster (Taylor, 2003). Dale med flera (2016) håller med om att barn förstår sig på könsroller mycket tidigt, men påpekar att även vårdnadshavare har stor påverkan på barnets syn på kön, vilket kan ske omedvetet eller medvetet från föräldrarna, vilket även Kortenhuis med flera (1993) påpekar. Dale med flera (2016) skriver också att genom att läsa böcker om prinsar och prinsessor utvecklar barn sin förståelse för vad det betyder att vara flicka eller pojke enligt normen och hur dessa kön ska bete sig i samhället. Då jag bara har observerat hur barnen reagerar på en bok, Kenta och Barbisarn, så kan jag inte dra några slutsatser utifrån endast den boken, därför kan jag inte heller påstå att det inte är så på dessa förskolor där jag gjort min studie. Det förskolläraren Karin berättar, att barnen hade svårt för olika familjekonstellationer, indikerar på att det faktiskt kan vara så att barnets förståelse för hur pojkar och flickor ska vara i samhället inte är så bred som förskolan faktiskt vill visa på under intervjuerna och observationerna. Dale menar också att kvinnorna är svaga karaktärer som tycker om att se sig i spegeln. De är omtyckta för sitt utseende och för sin godhet. De kvinnor i berättelserna som har någon typ av makt är ofta fula och elaka. Detta kan mycket väl stämma, men när jag undersöker bokutbudet hos förskolorna i min studie, indikerar det på att förskolorna i stor utsträckning försöker att inte använda sig av böcker där könsideal för kvinnor är så som Dale menar att det ofta är. Många av de böcker jag sett i bokhyllorna i förskolorna har ofta svenska författare. Pippi (Lindgren, 1947) är en sådan karaktär där det är hon som är den som är starkast och har makt över dem hon anser har fel. I Boken om Mix (Lilja, 2017) som provar på olika uppgifter som enligt samhället anses vara manligt är det Mix som har kommandot över de tunga fordonen. Hon karaktäriseras inte heller som ful och elak, trots att hon utför "manliga" uppgifter. Omfattande studier har alltså gjorts om flickor och kvinnor i böcker, detta för att barnlitteratur ger en värdefull insyn i populärkulturen när det kommer till genus och stereotyper. Barnböcker förmedlar också bland annat vad som anses vara rätt och vad som anses vara fel, vad som är tillåtet och mycket mer (McCabe med flera, 2011). Frågan är var genus kan komma in i det sammanhanget, är könsöverskridande böcker något som är rätt eller anses det vara något som är rätt? Med stöd av min studie menar jag att genusöverskridande karaktärer i

barnlitteratur erbjuder motbilder till populärkulturens ofta mer traditionella könsmonster. Därmed kan de karaktärerna utgöra ett viktigt redskap för både det nutida och framtida jämställdhetsarbetet i förskolan.

Slutlig kommentar

Min forskning är väldigt liten och därför väldigt svår att jämföra med Kårelands och Lindh-Munters (2005) och andra forskare som har haft mer tid och fler möjligheter att undersöka förskolor och förskollärare i dess profession. Men min studie indikerar på hur förskollärare vill arbeta med genus. Att informera förskollärarna i förväg av vad jag tänkte studera har både sina för och nackdelar. Nackdelarna är att de har hunnit förbereda sig om hur deras beteende är och hunnit tänka om flera gånger på sitt beteende. Därför är det också svårt att säga att det är på ett visst sätt i en specifik förskola i genusperspektiv. Fördelen med att tala om varför jag skulle göra min studie var att chansen att jag skulle få besöka förskolan blev mycket större. Min samlade uppfattning av det jag sett i observationerna och fått fram i intervjuerna är att Förskollärarna verkligen vill arbeta och utveckla sin egen och barnens förståelse kring genus. Att böcker är en bra början upplever jag som att dessa förskolor har förstått och därför försöker de också låna böcker med ett genusperspektiv i den utsträckning som det går.

Vidare forskning

Genus och barnlitteratur är ämnen som går att spinna vidare på väldigt långt. Ett som jag skulle vilja forska vidare på är genus i barnlitteratur av svenska författare. När jag har gjort min studie så har jag tänkt på att jag väldigt sällan har stött på böcker ur ett genusperspektiv med utländska författare. Därför tycker jag att det skulle vara intressant att undersöka om

Referenser

- Ahrne, G., Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber
- Dale, L., Higgins, B., Pinkerton, N., Couto, M., Mansolillo, V., Weisinger, N., Flores, M. (2016) *Journal of Research in Childhood Education*. Vol. 30, No. 2. pp 185-199. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/02568543.2016.1143415>
- Dolk, K. (2011) i Lenz Taguchi, H. , Bodén, L. & Orlander, K. (red.), *En rosa pedagogik: jämställdhetspedagogiska utmaningar*. (1.uppl.) Stockholm: Liber
- Edwards, A. (2008). *Bilderbokens mångfald och möjligheter*. Johanneshov: TPB.
- Egidius, H. (2005). *Psykologilexikon*. (3., utvidgade utg.) Stockholm: Natur och kultur.
- Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare: att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Diss.. Jönköping
- Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. (1. Uppl.) Stockholm: Liber
- Gannerud, E. (2009) Pedagogers syn på aspekter av genus och jämställdhet i arbetet. *Genus i förskola och skola: förändringar i policy, perspektiv och praktik*. (s. 85.104)
- Hirdman, Y. (1988). Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr. 3, s. 49–63.
- Johansson, E. (2008). "Gustav får visst sitta i tjejsoffan!": etik och genus i förskolebarns världar. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Kortenhaus, C., Demarset, J. (1993). Gender role stereotyping in children's literature: An update. *Sex Roles*, Vol. 28, No. 3–4, pp 219–232. Doi: <https://doi.org/10.1007/BF00299282>
- Kåreland, L. (red.), & Lindh-Munther, A.(2005). *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och kultur.
- Mccabe, J., Fairchild, E., Grauerholz, L., Pescosolido, B., Tope, D. (2011). *Gender in Twentieth-Century Children's Books Patterns of Disparity in Titles and Central Characters* Sage Journals, Vol. 25, No 2, pp. 197-226. Doi: <https://doi.org/10.1177/0891243211398358>

Nettervik, I. (2004). *I barnbokens värld*. (2. uppl.) Malmö: Gleerups.

Peterson, S. & Lach, M. (2006) gender and education. *Gender Stereotypes in Children's Books: their prevalence and influence on cognitive and affective development*. Vol 2, No 2. pp 185-197. Doi: <http://dx.doi.org/10.1080/0954025900020204>

Sjöström, U. (1994). Hermeneutik – Att tolka utsagor och handlingar. Starrin, B. & Svensson, P-G (red.). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket. (2016). *Läroplan för förskolan -98 rev 2016*. Hämtad från: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visaenskildpublikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FSearchForm

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Svaleryd, K. (2003). *Genuspedagogik – en tanke och handlingsbok för arbete med barn och unga*. Stockholm: Liber

Tallberg Broman, I. (2002). *Pedagogiskt arbete och kön: med historiska och nutida exempel*. Lund: Studentlitteratur.

Taylor, F. (2003). *Content Analysis and Gender Stereotypes in Children's Books*. *Teaching Sociology*, Vol. 31, No. 3, pp. 300-311. DOI: 10.2307/3211327

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Ärleman-Hagsér, E., Pramling Samuelsson, I. (2009). Många olika genusmönster existerar samtidigt. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 14 (2), 89-109. Url: https://www.ips.gu.se/digitalAssets/1287/1287446_aerlpram.pdf

Bilagor

Bilaga 1

Missiv (förskolechefer)

Hej!

Jag heter Therese. Jag läser till förskollärare vid mittuniversitet i Sundsvall och arbetar just nu med mitt examensarbete. Mitt examensarbete handlar om genus i barnlitteratur och hur pedagoger använder sig av barnlitteratur i frågor kring genus.

Under mitt examensarbete vill jag få möjlighet att observera och intervjua några pedagoger på din förskola för att se hur de arbetar med genus i barnlitteratur samt höra hur de uppfattar sitt arbete ur ett genusperspektiv.

Mina intervjuer och observationer planerar jag att hålla under vecka 48 och det är pedagogen jag vill observera och inte barnen.

Om ni har några frågor kan ni kontakta mig

Tel: 07X-XXXXXXX

Mail: thel1001@student.miun.se

Bilaga 2

Missiv

Hej!

Jag heter Therese. Jag läser till förskollärare vid mittuniversitet i Sundsvall och arbetar just nu med mitt examensarbete. Mitt examensarbete handlar om genus i barnlitteratur och hur pedagoger använder sig av barnlitteratur i frågor kring genus.

Jag kommer under vecka XX att göra observationer på ert barns avdelning till mitt examensarbete. Jag kommer inte att observera barnen utan det är pedagogerna som kommer att observeras. Jag kommer att observera med papper och penna och ingen kommer att nämnas vid namn eller på annat sätt avslöja någons identitet.

Mvh Therese

Om ni har några frågor kan ni kontakta mig

Tel: 07X-XXXXXXX

Mail: thel1001@student.miun.se

Bilaga 3

Intervjuguide/Enkätfrågor

1. Vilken ålder är det på barnen på er avdelning?
2. Vad innebär genus för dig/er?
3. Använder ni er av normsöverskridande litteratur i er verksamhet?
4. Finns det någon litteratur som ni anser är normbrytande? Vilken litteratur är det? Brukar ni läsa dessa böcker för barnen?
5. Vilka faktorer spelar in när ni väljer vilka böcker ni ska läsa?
6. Vem är det som bestämmer vilken litteratur som ska läsas? Är det ni pedagoger eller är det barnen som väljer?
7. Om/när ni läser normbrytande böcker, vilka reaktioner har ni fått från vårdnadshavare? Barnen?
8. Brukar ni använda er av boksamtal om normöverskridande böcker?
9. Hur kan du som pedagog använda dig av boken i förskolans verksamhet utifrån mål och riktlinjer i Lpfö 98?

